

Admirabile signum

Apoštolský list Svatého otce Františka o významu a hodnotě jesliček

1. Podivuhodné znamení vánočních jesliček, tak drahých křesťanskému lidu, stále budí úžas a obdiv. Znázornění události Ježíšova narození je jednoduchým a radostným zvěstováním tajemství vtělení Božího Syna. Jesličky jsou totiž jakýmsi živým evangeliem, kterým překypují stránky Písma svatého. Když rozjímáme o Narození Páně jsme zváni vydat se duchovně na cestu, přitahování pokorou Toho, který se stal člověkem, aby se s každým člověkem setkal. Zjišťujeme, že nás miluje do té míry, že se s námi sjednocuje, abychom se také my mohli sjednotit s Ním.

Tímto listem bych rád podpořil krásnou tradici našich rodin, které během dnů, jež předcházejí Narození Páně, strojí vánoční betlém. A také zvyk umísťovat ho na pracoviště, do škol, nemocnic, vězení, na náměstí... Jde o opravdové cvičení tvůrčí fantazie, která používá maximálně nesořodých materiálů, aby dala vznik krásným mistrovským dílkům. Učí se tomu děti, když jim maminka a tatínek, spolu babičkou a dědečkem, předávají tento útěšný zvyk, který je výrazem bohaté lidové spirituality. Rád bych, aby tato praxe nikdy nepřestala, ba dokonce doufám, že tam, kde už se nevyskytuje, bude opět objevena a oživena.

2. Původ jesliček souvisí především s několika evangelními podrobnostmi o Ježíšově narození v Betlémě. Evangelista Lukáš říká stručně, že Maria »porodila svého jednorozeného syna, zavinula ho do plének a položila do jeslí, protože v zájezdním útulku nebylo pro ně místo« (Lk 2,7). Ježíš byl uložen do jeslí, které se latinsky označují slovem *praeseptium*, odkud je italské *presepe*, tedy vánoční jesličky či betlém.

Při příchodu na tento svět našel Syn Boží místo tam, kam přicházejí zvířata pro pokrm. Seno se stává prvním lůžkem Tomu, který se zjeví jako »chléb, který sestoupil z nebe« (Jan 6,41). Symbolika, kterou pochopil již sv. Augustin spolu s dalšími Otci, když napsal: „Položili ho do jeslí a on se stal naším pokrmem“ (*Serm.* 189, 4; in David Vopřada: Svatý Augustin, Vánoční promluvy, str. 156). Jesličky totiž obsahují různá tajemství Ježíšova života a přibližují je našemu každodennímu životu.

Podívejme se však rovnou na původ jesliček, jak je chápeme my. Putujme v duchu do Greccia v údolí Reatina, kde se svatý František zastavil pravděpodobně cestou z Říma, kde 29. listopadu 1223 obdržel od papeže Honorie III. schválení svojí Řehole. Po pouti do Svaté země mu tamější jeskyně připomněly betlémskou krajinu. A je možné, že Prostáček z Assisi byl v římské bazilice Panny Marie Větší oslněn mozaikami, které zobrazují Ježíšovo Narození právě poblíž místa, kde se podle starobylé tradice uchovávají desky jeslí.

Františkánské prameny podávají podrobnosti toho, co se dělo v Grecciu. Čtrnáct dní před Vánocemi František zavolał jednoho tamního muže, jménem Jan, kterého požádal, aby mu pomohl splnit jedno přání: „Chtěl bych totiž oslavit památku toho Dítěte, které se narodilo v Betlémě, a chtěl bych, pokud možno, svými očima vidět hořkou nouzi, kterou už jako dítě muselo snášet, jak leželo v jeslích, u nichž stál vůl a osel, i jak leželo na seně.“ Když to ten dobrý muž uslyšel, spěšně na jmenovaném místě připravil všecko, jak mu světec uložil. Dne 25. prosince přišli do Greccia z různých stran bratři, muži i ženy z okolí, připravili svíce a pochodně, aby osvětili onu svatou noc. Když přišel František, všecko našel připraveno: jesle se senem, vola a oslíčka. Lidé, kteří se sešli, prožili nevýslovnou a nebývalou radost ze znázornění scény Narození. Potom kněz na jeslích sloužil mši a ukázal spojení mezi Vtělením Božího Syna a eucharistií. Tehdy v Grecciu nebylo použito figurek, byl to živý betlém a tvořili jej ti, kdo byli přítomni (srov. *FP*, str. 147-148).

Tak se zrodila naše tradice. Všichni byli okolo jeskyně naplněni radostí, bez odstupů od události, ke které dochází, a těmi, kdo se stávají účastníky tajemství.

První životopisec svatého Františka Tomáš z Celana vzpomíná, že oné noci bylo k této prosté a jímavé scéně přidán také dar podivuhodného vidění. Jeden z přítomných spatřil, že v jeslích leží samo Dítě Ježíš. Oné vánoční noci roku 1223 „odcházel všichni domů v blahé radosti“ (*tamt.* str.148).

3. Svatý František jednoduchostí tohoto znamení uskutečnil velké dílo evangelizace. Jeho učení proniklo srdce křesťanů, kde tkví dodnes jako ryzí prostá forma opětovného předkládání krásy naší víry. Kromě toho, samotné místo, kde vznikly první jesličky, vyjadřuje a vzbuzuje tyto pocity. Greccio se stává útočištěm duše, která se skrývá ve skále, obklopena tichem.

Proč vzbuzují jesličky takový úžas a dojmají nás? Především proto, že ukazují Boží něhu. Stvořitel veškerenstva se snižuje k naší nepatrnosti. Dar života, pro každého z nás tajemný, nás uchvacuje ještě víc, když vidíme, že Ten, který se narodil z Marie, je zdrojem a oporou každého života. V Ježíši nám Otec daroval bratra, který nás přichází hledat, když jsme dezorientovaní a ztrácíme směr; věrného přítele, který je nám stále nablízku. Daroval nám svého Syna, který nám odpouští a pozvedá z hříchu.

Strojení betléma v našich domovech nám pomáhá znovu prožívat událost, která se stala v Betlémě. Evangelia přirozeně nadále zůstávají zdrojem, který nám onu událost umožňuje poznat a rozjímat o ní. Nicméně její znázornění vánočním betlémem pomáhá si ji představit, probouzí city, vtahuje nás do dějin spásy, abychom se cítili současníky této události, která je živá a aktuální v nejrůznějších historických a kulturních kontextech.

Již od svého františkánského původu jsou jesličky především pozváním „cítit“ a „dotknout se“ chudoby, kterou si Boží Syn zvolil svým vtělením. A je také implicitní výzvou k Jeho následování cestou pokory, chudoby a sebezřeknutí, jež vede od betlémských jeslí ke Kříži. Zve na setkání s Ním a ke slitovné službě těm nejpotřebnějším bratrům a sestrám (srov. *Mt 25,31-46*).

4. Rád bych nyní zmínil různá znamení vánočních betlémů a poukázal na jejich smysl. Nejprve představíme kontext hvězdného nebe v temné a tiché noci. Nečiníme tak jen kvůli věrnosti evangelnímu podání, ale také kvůli významu, který se zde skrývá. Pomysleme jen, jak často je náš život obklopen nocí. A přece nás ani v těchto chvílích Bůh nenechává samotné, ale zpřítomňuje se, aby zodpověděl rozhodující otázky, týkající se smyslu naší existence: Kdo jsem já? Odkud přicházím? Proč jsem se na rodil v této době? Proč miluji? Proč trpím? Proč zemřu? Aby se nám na tyto otázky dostalo odpovědi stal se Bůh člověkem. Jeho blízkost přináší světlo tam, kde je temno, a osvěcuje ty, kdo krácejí v temnotě utrpení (srov. *Lk 1,79*).

Zmínku si zasluhují také krajiny, které jsou součástí vánočních betlémů a nezřídka je tvoří ruiny starobyklých domů a paláců, jimiž je někdy nahrazována betlémská jeskyně a které se stávají příbytkem Svaté Rodiny. Tyto trosky se patrně inspiroují spisem *Legenda Aurea* dominikána Jacopo da Varazze (13. století), kde se dočítáme o pohanské víře, podle níž se v Římě zřítí Palác Míru, až porodí Panna. Tyto trosky jsou především viditelným znamením padlého lidstva a všeho, co se zhroutí, je zkažené a zpustlé. Tato scéna praví, že Ježíš je novostí ve starém světě a přišel uzdravit, zbudovat a vrátit našemu životu a světu původní lesk.

5. Kolik jen citů bychom měli zakoušet, když strojíme v betlémech pahorky, potůčky, ovce a pastýře! Takto si připomínáme, co předpovídali proroci, že totiž veškeré stvoření má podíl na slavném příchodu Mesiáše. Andělé a kometa jsou znamením, že jsme také povoláni vydat se na cestu k jeskyni a klanět se Pánu.

»Pojďme tedy do Betléma podívat se na to, co se tam stalo, jak nám Pán oznámil« (*Lk 2,15*) – říkají pastýři po tom, co jim oznámili andělé. Je to překrásné poučení, kterého se nám dostává jednoduchým popisem. Narodil od mnoha lidí, zamýšlejících dělat tisíc jiných věcí, stávají se pastýři prvními svědky podstatného čili darované spásy. Ti nejpokornější a nejchudší umí přijmout událost Vtělení. Bohu, který nám jde vstříc v betlémském Dítěti, odpovídají pastýři tím, že se dají na cestu k Němu, na setkání lásky a s vděčným úžasem. Právě toto setkání Boha s Jeho dětmi díky Ježíši dává život našemu náboženství a vytváří jedinečnou krásu, která se zračí zejména ve vánočním betlému.

6. Do svých betlémů obvykle vkládáme mnoho symbolických figurek. Především žebráků a lidí, kteří neznají jiné bohatství než bohatství srdce. I oni jsou zcela nablízku Dítěti Ježíši, aniž by je někdo mohl vyhostit nebo odehnat od improvizované kolébky, s níž chudí vůbec nejsou v nesouladu. Chudí mají přímo privilegium tohoto tajemství, ba dokonce schopnost rozpoznat přítomnost Boha mezi námi.

Chudásové a prostáči v betlémě připomínají, že Bůh se stává člověkem pro ty, kteří více vnímají potřebu Jeho lásky a dožadují se Jeho blízkosti. Ježíš »tichý a pokorný srdcem« (Mt 11,29) se narodil chudý a vedl jednoduchý život, aby nás naučil chápat to podstatné a žít z toho. Z betléma jasně vysvítá poselství, že se nesmíme nechat klamat bohatstvím a spoustou nabídek prchavého štěstí. Herodův palác je v pozadí, zavřený a hluchý k radostné zvěsti. Narozením v jesličkách Bůh zahajuje jedinou velikou revoluci, která dává naději a důstojnost vyděděným a marginalizovaným: revoluci lásky, revoluci něhy. Z jesliček Ježíš hlásá mírnou mocí výzvu dělit se s těmi posledními jako cestu k lidštějšímu a bratrštějšímu světu, z něhož není nikdo vyloučen, ani odsunut na okraj.

Děti – ale také dospělí – často rádi přidávají do vánočního betléma jiné figurky, které s evangelním podáním zdánlivě nemají žádnou souvislost. A přece takováto představivost touží vyjádřit, že v tomto novém světě, který započal Ježíš, je prostor pro všechno, co je lidské, a pro každé stvoření. Od pastýře ke kováři, od pekaře k muzikantovi, od žen nesoucích džbány s vodou ke hrajícím si dětem... to všechno představuje každodenní svatost, radost dělat z mimořádných věcí ty každodenní, poněvadž Ježíš s námi sdílí Svůj božský život.

7. Postupně nás vánoční betlém přivádí k jeskyni, kde nacházíme figurky Marie a Josefa. Maria je maminka, která svoje dítě pozoruje a ukazuje těm, kdo přicházejí na návštěvu. Její soška umožňuje přemýšlet o velkém tajemství, do něhož byla tato dívka vtažena, když Bůh zaklepal na dveře jejího neposkvrněného srdce. Na andělovo zvěstování, žádající, aby se stala matkou Boží, odpovídá Maria plnou a totální poslušností. Její slova: »Jsem služebnice Páně: ať se mi stane podle tvého slova!« (Lk 1,38) jsou pro nás všechny svědectvím, jak se vírou svěřit Boží vůli. Přitakáním se Maria stala matkou Božího Syna, čímž svoje panenství neztratila, ba dokonce je Jím posvětila. Spatřujeme v ní Matku Boží, která si svého Syna nenechává jen pro sebe, nýbrž ode všech žádá, aby naslouchali Jeho slovu a uváděli ve skutek (srov. Jan 2,5).

Vedle Marie jako ochránce Dítěte i jeho matky, je svatý Josef. Obvykle je znázorňován s holí v ruce a někdy, jak drží lampu. Svatý Josef plní velice důležitou roli v Ježíšově a Mariině životě. Je opatrovníkem, který neúnavně chrání svoji rodinu. Když jej Bůh upozorní na ohrožení Herodem, neváhá se dát na cestu a emigrovat do Egypta (srov. Mt 2,13-15). A když nebezpečí pomine, přivede rodinu do Nazareta, kde bude prvním vychovatelem dítěte a jinocha Ježíše. Josef nesl v srdci velké tajemství, které obestíralo Ježíše a jeho snoubenku Marii, a jako spravedlivý muž se vždycky svěřoval Boží vůli, kterou také plnil.

8. Srdce betléma začne tlouci, když v den Narození Páně, vložíme do jesliček figurku Dítěte Ježíše. Tak se prezentuje Bůh, totiž v dítěti, aby se nechal přijmout v naší náruči. Ve slabosti a křehkosti skrývá svoji noc, která všechno tvoří a přetváří. Zdá se to nemožné, ale přece je tomu tak: v Ježíši byl Bůh dítětem a tímto stavem chtěl zjevit velikost Svojí lásky, která se projevuje úsměvem a natahováním rukou ke komukoli.

Narození dítěte budí radost a úžas, protože představuje velké tajemství života. Pohledem do očí mladých manželů před jejich právě narozeným dítětem chápeme city Marie a Josefa, kteří pohledem na Dítě Ježíše vnímali přítomnost Boha ve svém životě.

»Život se zjevil« (1 Jan 1,2) – takto shrnuje apoštol Jan tajemství Vtělení. Jesličky nám ukazují, umožňují dotknout se této jedinečné a mimořádné události, která změnila běh dějin a k níž se také vztahuje náš letopočet, před Kristem a po Kristu.

Způsob Božího jednání je téměř omračující, protože se jeví jako nemožné, že by se zřekl Svojí slávy, aby se stal člověkem jako my. Jaké překvapení vidět Boha, který přijímá naše způsoby: spí, pije mateřské mléko, pláče a hraje si jako všechny děti! Bůh jako vždycky vzrušuje, je nepředvídatelný, neustále mimo naše schémata. Proto nás jesličky, jež ukazují Boha tak, jak přišel na svět, vybízejí, abychom přemýšleli o svém životě napojeném na Boží život a stali se Jeho učedníky, chceme-li dosáhnout nejzazšího smyslu života.

9. Když se přibližuje slavnost Zjevení Páně přidávají se do vánočních betlémů figurky tři králů. Tito mudrcové a bohatí vládci z Východu se na základě pozorování hvězdy vydali na cestu do Betléma, aby poznali Ježíše a přinesli svoje dary: zlato, kadidlo a myrhu. Také tyto dary mají alegorický význam: zlato ctí Ježíšovu královskou hodnost, kadidlo jeho božství a myrha jeho svaté lidství, které zakusí smrt a pohřeb.

Pohledem na tuto jesličkovou scénu jsme voláni k zamyšlení nad odpovědností, kterou má každý křesťan za šíření evangelia. Každý z nás se stává nositelem radostné zvěsti pro ty, s nimiž se setká, a dosvědčuje radost ze setkání s Ježíšem a Jeho lásku konkrétními skutky milosrdenství.

Mudrcové učí, že je možné vyjít zdaleka a dojít až ke Kristu. Jsou to bohatí muži, moudří cizinci, žízňící po nekonečnu, kteří odcházejí na dlouhou a nebezpečnou cestu, která je přivede až do Betléma (srov. Mt 2,-12). Tváří v tvář Dítěti Králi jsou prostoupeni velikou radostí. Nenechají se skandalizovat chudým prostředím, neváhají pokleknout a klanět se mu. Pochopí před ním, že Bůh se svrchovanou moudrostí řídí běh hvězd, jakož i chod dějin, sesazuje mocné a povyšuje ponížené. A po svém návratu do vlasti budou zajisté o tomto překvapivém setkání s Mesiášem vyprávět a otevřou tak mezi národy cestu evangeliu.

10. Před jesličkami se mysl ráda vrací do dětských let, kdy se dychtivě čekalo, až začne jejich strojení. Tyto vzpomínky nás vždycky přivádějí k novému uvědomění si velkého daru, který jsme dostali tím, že nám byla předána víra, a zároveň v nás budí povinnost a radost umožnit dětem a vnukům prožít tutéž zkušenost. Není důležité, jak se betlém vystrojí, může být stále tentýž nebo se každý rok měnit. Záleží na tom, že promlouvá do našeho života. Všude a jakoukoli formou vyprávějí jesličky o Boží lásce, o Bohu, který se stal děťátkem, aby nám řekl, jak blízko je každé lidské bytosti v jakékoli situaci, ve které se nachází.

Draží bratři a sestry, jesličky jsou součástí něžného a náročného procesu předávání víry. Počínaje dětstvím a potom v každém životním období vychovávají k rozjímání o Ježíši, ke vnímání Boží lásky k nám, abychom cítili a věřili, že Bůh je s námi a my jsme s Ním, všichni jsme dcerami a syny díky onomu Dítěti, Božímu Synu a Panně Marii, a vnímali, že v tom spočívá štěstí. Ve škole svatého Františka otevřme srdce této jednoduché milosti a nechme, aby se z tohoto úžasu zrodila pokorná modlitba: naše „děkování“ Bohu, který s námi chtěl sdílet všechno a nenechat nás nikdy samotné.

František

Greccio, svatyně prvních jesliček, 1. prosince 2019 v sedmém roce mého pontifikátu.